

ספר הטבע והנס.

כולל שני דרושים. נפלאים, עמוקים נעימים ומתוקים
נחמדים וברורים ומהודרים, מפז ומפנינים יקרים,
בהירים מאירים, כוהר הרקיע מזהירים,
בחקר ודעת נאמרים, אור לצדיקים ושמחה לישרים.

דרוש (א) לשביעי של פסח (קריעת ים סוף.
דרוש (ב) ביאור על משנת ר' יוסי בן קסמא
(עשירי לששי) פרק קנין תורה.

מהרב ר' ארי' ליב לעווין

בעל המחבר ספר בית ישראל, וספר מערכי לב, וספר חקרי לב,
וספר שבעים פנים לתורה, וספר רב השלום, וספר מראה תכלת,
מ"מ בבה"כ חיי אדם סידני סמרימ.

לונדון.
לפרט פרט עלי עין.

אדרעססע

Rev. L. LEVINE, 31, Varden Street, New Rd., London, E.1.

— 1920.

בדפוס של ב. משערניצקי, 96, הענבורי סטריט, במזרח לונדון.

ספר הטבע והנס.

כולל שני דרושים נפלאים, עמוקים נעימים ומתוקים
נחמדים וברורים ומהודרים, מפז ומפנינים יקרים,
בהירים מאירים, כוהר הרקיע מזהירים,
בחקר ודעת נאמרים, אור לצדיקים ושמחה לישרים.

דרוש (א) לשביעי של פסח (קריעת ים סוף).
דרוש (ב) ביאור על משנת ר' יוסי בן קסמא
(עשירי לששי) פרק קנין תורה.

מהרב ר' ארי' ליב לעווין

בעל המחבר ספר בית ישראל, וספר מערכי לב, וספר הקרי לב,
וספר שבעים פנים לתורה, וספר רב השלום, וספר מראה תכלת,
מ"מ בבה"כ חיי אדם סידיני סמריט.

לונדון.
לפרט פרת עלי עין.

אדרעססע
Rev. L. LEVINE, 31, Varden Street, New Rd., London, E.1.

1920.

בדפוס של מ. טשערניצקי, 96, הענבורי סמריט, במזרח לונדון.

SC
Box
A-77
123

ה ק ד מ ה .

י' תברך ה' זכורא וישתבח ה' ויוצר, נותן ליעקב כח, לאין אונים
עצמה ירבה, שהגיעני לזמן הזה, להגיש לפניכם, אחים ורעים,
ספרי אשר קראתיו בשם הראוי לו „המבע והנס" אשר זה ספרי,
הוא ספר השביעי, שחברתי בעזרת שמו יתברך ויתרומם, לזכות
את הרבים, ורבים יהנו לאורם, ראו חכמים ואשרו, נבונים והללו,
ועתה אחים ורעים, באתי לגלות לפניכם, ענין חדש, אשר
לא הודעתי לכם, ולא גליתי את אזניכם, ולזאת לא תדעו מה
שבלבי חבוי וטמון, כי אין אדם יודע מה שבלבו של חברו, אבל
לכל זמן, ועת לכל חפץ, ועתה בא העת אשר לא אוכל לשאת
את המשא הזאת עלי, ולא אוכל להצפינו עוד, ולזאת הנני להביע
לכם רוחי, להודיע בשער בת רבים דברי אמת וצדק, אשר דורש
אני לעזרה, עזרת ה' בגבורים, שיכוואו לעזרתי, להוציא ספר
הסגולה, סגולת מלכים, לזכות את הרבים, אשר יזרח לארץ
ולדרים כשמש בצהרים.

אלה הדברים זה כחמשה שנים, אשר הזמין ה' לידי (אחרי
שבקשתי אותו זה כמה שנים, כי בשנים הקודמים בעת היתי
בביתי ובעירי עיר סוויסלאץ, היה לי תמיד זה הספר לעונג,
ולשעשוע נפשי, אשר מצאתי אותו בבה"מ הגדול באוצר הספרים
אשר היה שם) ספר מעלת המדות, מהרב תחמיד דבי יחיאל, בר
יקותיאל, בר בנימין הרופא, זצוק"ל, הספר הזה בפעם הראשונה
יצא לאור בשנת ה' אלפים שלש מאות וששה עשר בעיר קרימונא,
ובשנת תע"ו באופיבאך, ובשנת תקס"ו בזאלקאווע, ומלבד אלו
נדרס עוד כמה וכמה פעמים, במדינות שונות, ובכל דור ודור,
הוקירו במאוד את הספר הזה, והביאו אותו כמה וכמה פעמים על
מזבח הדפוס, וזאת היה הסיבה שגשתבש מאוד כי הלך בגולה
מדפוס לדפוס ועלו בו קמשונים כסו פניו חרולים ועתה הוא במקומות
שונים כספר החתום סגור ומסוגר וליוצא ולבא אין שלום זאת
ועוד אחרת, אשר חסר מן הספר „המראה מקומות" אשר דרוש
להבא בשעריו, ללמד מעלת המדות הספונים בחדריו, ידיע מקורן

ושרשן איזוהו מקומן של קדשים צפון זאת מעולם לא היה בספר הזה בשביל שרבים המה אשר עולה לכמה ארפים ציונים. וזאת השמיטן המחבר ואמרתי עת דעשות לה" כאשר מובא (במדרש קהלת פ' ו' סימן י"ג) כי מי יודע מה טוב לאדם בחיים מספר ימי החי הבלו ויעשם כצל, א"ר פנחס הואיל והבל הם ימיו של אדם ומספר הם וכצל הם מה הנאה יש לו בחיים אלא יתעסקו בדברי תורה שכולן חיים ונגשתי אל המלאכה וכגיבור מזוין חגרת מתני ובעת אשר היה קשה עלי המלאכה לחפש בנר ובנרות חיפוש אחר חיפוש אמרתי כמה פעמים בורא עולם בקנין השלם הזה הבנין רחמיה יכמרו בחנינתי כי לטובה כונתי וד' עזרני כי הנהתיו מן השבושים צינתי בו המראה מקומות תנ"ך, ש"ם בבלי, ש"ם ירושלמי מכלתא ספרא ספרי תוספתא אבות דר"ג מסכתות קטנות מדרש רבה, מדרש תנחומא מדרש תלים, מדרש משלי, פסיקתא רבתי פסיקתא זוטרתי תנא דבי אליהו רבא וזוטא שאילתות ילקוט שמעוני אלשיך הקדוש ועוד כמה ספרים וביניהם רבה עמלתי בעמלה של תורה כמה שנים ועתה אחרי כל אלה הספר מונח בקרן זוית צפון וגנוז טמון וחבוש בארון ואין בכחי להוציא תעלומות חכמה דהאיר על פני תבד כי הוצאות הדפוס יעלה למרבה.

לזאת מבקש אני אחים ורעים בואו לעזרתי, למען שאוכל לגמור הדבר להוציא לאור הספר היקר הנ"ל, והאנשים אשר יתעסקו בדבר הזה יקבלו שכרם בזה ובבא גם ינחילו הטוב לבני בניהם כאשר אמר החכם מכל האדם (משלי י"ג) טוב ינחיל בני בנים אשר ה' ישלם שכרם לדורות הבאים אחריהם.

דברי המחבר.

אזכיר לשבח את בה"כ חיי אדם סידיני סט, עם החברה תהלים המנהיגים והקאמיטטע וכל המעמבערס יתברכו ממעון הברכות ויוכו לראות בנחמת ציון ובבנין ירושלים בב"א.

אזכיר לשבח את אחותי היקרה הצנועה אשת חיל מרת שרה לעווין תחי' יאריך ה' ימיה ושנותיה בנעמים ויתוכה לראות טובה וברכה מבתה וחתנה ונכדיה ובבנין ציון וירושלים, אמן.

לזכרון.

לזכרון נשמת אבי מורי, שנפטר בארצנו הקדושה בעיר הקודש ירושלים יע"א ובהר הזיתים מנוחתו כבוד ר' נתן ב"ר אביגדור זצ"ל, ולזכרון נשמת אמי מרת רחל לאה בת ר' משה,

לכן שמח לבי אשר במה יבושר לכם בנן ערך בעולם הנשמות מספרי, הטבע והנס" שחברתי, ויקיים בי בן חכם ישמח אב בנן ערך בעולם הנשמות, ובדאי תאמר בני אם חכם לכך ישמח רבי גם אני, גם לרבות האם ברי"א ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך, לטובה ולברכה אזכיר את בני היקר, מצוין במידות ישרות, עושר צדקה וחסד, בש"ת מו"ה משה לעווין נ"י עם אשתו היקרה מרת אסתר תחי', יהי ד' עמהם ויעלו מעלה מעלה, ויוכו לעושר ואושר ואריכות ימים, ויוכו לדורות ישרים יראי ד', לטובה ולברכה אזכיר את בני היקר, הש"ץ הספואר, המנצח בגנינות, בזמירות ישראל מופלג בתורה, משכיל וירא ד' מוכתר במעלות וסודות וקרות ונשגבות, נתן נ"י, אשר היה ש"ץ בבית הכנסת בלונדון, הנקרא בית וואטער שול, ועוב את משמרתו משמרת הקודש, לדבר מצוה הלך, נוגה לו, לעזור את אחיו במלחמה, והיה לאחי-עזר ולאחי-סמך לאחיו החולים, אשר הושיט להם ידו בגופו ומאודו, בנפשו ורוחו וקים אשרי משכיל אל דל, ואין דל אלא חולה, ובוה הציל כמה נפשות מישראל, מלבד אשר שלח מכתבים לבשר בשורות טובות ישועות ונחומים בכל הארצות לשמח לב אביהם ואמם, אשר היו רהוקים מבניהם ולא ידעו מכל אשר אתם, וכמה פעמים העידו על פעולתו הטוב במכתבי העתים האנגלים, והוא היה ה"משעפליך" לאנש חיל לבני ישראל, הוא מדרגה הרביעי הנקרא קעפטיין, ועתה נתפטר ממשרתו (דעמובאלייוס) וסוכתר בשם ה"אנערצארי צעפליין אף די פארסעס", יהי ד' עמו, ויכיל ויצליח לעשות הטוב והישר בעיני אלהים ואדם, ויוסף אומץ לעסוק בצדקה וחסד ביתר שאת יותר עת, ויקיים בו רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד, ויוכה למצוא שלום, טובה וברכה ויוכה לדורות ישרים יראי ד'.

לטובה ולברכה אזכיר את בתי היקרה והעדינה אסתר לעווין תחי', הגי נשי במאי זכיון, זונתי היקרה הצנועה מרת אסתר ליבה אשר היתה לי לעזר בהדפסת הספר הנזכר, יאריך ד' ימיה ושנותיה בנעמים, וזכות התורה תגן עליה ועל יוצאי חלציה, בתה קולע, ותתנה היקר ר' שמואל צבי ב"ר יעקב גאלינסקי נ"י, ובנה החתן היקר אליעזר ב"ר שבתי צבי הכהן ניוסאן נ"י ונכדיה היקרים, יתברכו ממעון הברכות.

ואלה יעמדו על הברכה אשר ברוחם הנדיבך עזרוני להדפסת הספר הנזכר.

גיס היקר הסופר ו"א ר' יעקב ב"ר אלעזר גאלינסקי נ"י עם אשתו היקרה מרת רבקה תחי', גיסי היקר ו"א ר' משה זלמן ב"ר אלעזר גאלינסקי נ"י עם אשתו היקרה מרת דעבא (צפורה דאכריטש) תחי', גיסי היקר ו"א ר' יוסף דוב ב"ר חיים פליס נ"י עם אשתו היקרה מרת חנה פיינע תחי', גיסי היקר ו"א ר' משה נרשון ב"ר יעקב ואב הלוי (ליווי) נ"י עם אשתו היקרה מרת שיפורה תחי'.

וזאת יהיה לזכרון ולזכות לנשמת אביהם רחם ומוקד רבנן ר' אריעזר ב"ר שאול ז"ל, ששבק חיים לכל חי בשנת תרנ"ח ח' כסלו, ולנשמת אמם הצנועה מרת שרה לאה בת ר' יעקב, ששבקה חיים לכל חי בשבעים ושש לימי חייה ב"א כסליו שנת מרת, יהי נשמתם צרורה בצרור החיים ויהונן עפרם עד יקומו לתחייה.

דרוש לשביעי של פסח (קריעת ים סוף).

(תהלים צג) (א) ידוד מלך גאות לבש לבש יי עוז
התאזר אף תכון תבל כל תמוט: (ב) נכון כסאך
מאז מעולם אתה (ג) נשאו נהרות ידוד נשאו נהרות
קולם ישאו נהרות דכים: (ד) מקולות מים רבים
אדירים משברי ים אדיר במרום ידוד: (ה) עדותך
נאמנו מאוד לביתך נאווה קודש יי לאורך ימים:

אמרו (במדרש ש"ר פ' כ"ג) אמר ר"ב בשם ר' אבהו, אע"פ שמעולם
אתה, לא נתישבה כסאך, ולא נודעת בעולמך, עד שאמרו בניך שירה, לכך
נאמר, נכון כסאך מאז. (פי' המ"ר דכתיב או ישיר) כשל למלך שעשה
מלחמה ונצח, ועשוהו אנוסטים, (מלך אדיר) אמרו לו עד שלא עשית
היית מלך, עכשיו עשינוך אנוסטים, מה יש כבוד בין המלך, ובין אנוסטים,
אלא המלך עומד על הלוח, ואנוסטים יושב, כך אמרו ישראל באמת עד
שלא בראת עולמך היית, ומשבראת אתה הוא, אלא כביכול עומד, שנאמר
עמד וימודד ארץ, אבל משעמדת בים, ואמרנו שירה באז נתישבה מלכותך,
וכסאך נכון, הוי נכון כסאך מאז, (ובמדרש תלים) נ"כ מבאר, יי מלך
גאות לבש, זה מלבוש כנגד מלחמת הים, שנאמר אשירה ליי' כי גאה
גאה, ולפי דבריהם הקדושים נראה אשר כל הפרשה צ"ג אמר נעים ומירות
ישראל, מעין שירת הים, לזאת נלכה נחפשה ונחקרה ונשובה, עד יי' מלך
וגו' ונבאר בעזר השם כל הפרשה כולה, על גודל הנסים והנפלאות
שעשה יי בקריעת ים סוף, לעם הנבחר, עמו ישראל, אשר העבירים בחרבה,
ולעם לועז שיקעם במבועים, כשבר נבל למבועים, מקודם נביא דברי
הנאון הגדול צדיק וקדוש מרן ר' יוסף יפה זצוק"ל בסיפרו (יוסף ביאור)
על שיר השירים בכיאוורו על השלש עשרי מידות.

המדה ה"ג אל על זה מכון במאמרו בבאן (יב) עיניו כיונים על
אפיקי מים וגו' הנה ענין מדה זו של אל, כתבו התוספות (בראש השנה
דף י"ז ע"ב) בתוספות דה"מ שלש עשרה כו' "בהנה" המתחלת והכי איתא
בפסיקתא כו', אל הוא מדת חזק, כי ביד חזקה הוא מכין מזון לכל
הבריות, כדכתיב הכפירים שואנים למרף, לבקש מאל אבלם עכ"ל התוספות,
אינו מובן הענין, וצריך ביאור, מהו ענין זה, ומהו זה החזק, ויד חזקה
חידה היא לנו, ונבקש פתרונה, אבל הענין הוא לדעתנו, אחשוב בשנקדים
מאמרם ז"ל בפסחים (ק"ז ע"א) קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף,

דרוש לשביעי של פסח.

ז

שנאמר לגזור ים סוף לגזרים, וסמך ליה נותן לחם לכל בשר, ואינו מובן
למה תפס כך שקשה בקריעת ים סוף, הלא הרבה ניסים נעשו לישראל,
ולכאורה יציאת מצרים נס יותר גדול הוא, וקדום בזמן, (ובחיבורנו יוסף
רעת הערנו יותר בזה) ולהבין זה נקדים מאמרם ז"ל (במדרש רבה בשלח)
וישב הים לפנות בוקר לאיתנו אמר רבי יוחנן לתנאו הראשון, תנאי
התנה הקב"ה עם הים שיקרע לפני ישראל ותסמו המחברים מהו ענין
התנאי. אטו אי לא התנאי חלילה לא היה נקרע מנערת ה' ? עוד אמר
שם במדרש ימינך ה' נאדרי בכח, ימינך ה' תרעץ אויב, ידו אחת קרע
את הים, וכידו אחת המביע את מצרים, וכל זה ביאור הוא צריך.
והסכת ושמע.

הנה אנחנו אומרים תיבת "נס" למה שהוא היפך סבע הנהוגה, כל
שנשתנה מכפי הנהוג, אנו אומרים שזה נס, ולפי"ז לא ניכל לומר כי הנס
ושלילתו ומניעתו תהיה ג"כ נס, כי זה אי אפשר, כי אם יסתלק הנס,
הרי שלילתה באיתנה ותיקפה, למשל נתפוס הן הכה ה' אדמת מצרים,
ויבוא צפרדע, והוא נס שלילת הטבע. ואולם מה שבגבול ישראל, לא היה
הצפרדע, לא נוכל לומר שהיא ג"כ נס, רק שלילת הנס שנשארים על
טבעם. וכן בכל המכות, מה שבא על מצרים הוא נס, אבל מה ששלוש
על ישראל אין זה בגדר נס, רק נשארים על טבעם, וכן בכל הנסים כולם
ולפי"ז נחקור בענין קריעת ים סוף, הקב"ה קרע הים לפני בני ישראל,
ועברו ביבשה במים עזים, והוא נס גדול היפך הטבע, שהיה מים במקום
הזה, ונעשה יבשה הפכו, אבל כשנחקר שוב על סביעת מצרים בים, אין
זה מתיחס שוב לנס, רק שלילת הנס, כי כן סבע מקום זה להיות מים,
וכן מטבע ההולך במים להיטבע, ובאמת ראיתי שהרבה מחברים תפשו
כן בפשימות, דלכביעת מצרים איננה מתיחסת כלל לנס, אבל לענ"ד זה
אינו שווה לי, דהרי נעים ומירות בחשבו סדר הנסים (תהלים קל"ו) אמר
לגזור ים סוף לגזרים כל"ח, והעביר ישראל בתיכו כל"ח, ונער פרעה
וחילו בים סוף כל"ח, הרי חשב שלשתם יחד לנס, וכן אנחנו אומרים בכל
יום בתפילתנו, וים סוף בקעת, וודים טבעת, וידידים העברת מיוחס הכל
לנס, וכנ"ל אמנם להבין הענין, איך באמת יהיה שלילת הנס, ג"כ נס,
אחשוב לדעתי, כי כן רצה השי"ת, להראות דבר גבוה כזה, אשר ההן
והלאו יהיה שתיהם ענין יוצא מגדר הטבעי, ועשה בחכמה אשר בעת
שברא את הארץ, והגביל מקום למים ולים, נתן שיור במעשה בראשית,
אשר במאה פלוני, בשנה פלונית, ביום ובשעה פלוני, יהיה מים זה יבשה,
והרי זה שיור במעשה בראשית, באופן כשהגיע היום והשעה, נתהווה כן
מהים יבשה, כאלו כן הוא באמת מששת ימי בראשית, במקום זה

יבשה, ולכן כאשר אלו הלכו מצרים בדרך המלך, ופתאום נתהווה ים ונמבעו, שהוא גם נדול, כן היה אותו הנם מה שנמבעו בים סוף, אחרי שכיום זה נגבל מששת ימי בראשית, שיהיה שם יבשה, והם הלכו שם ונמבעו במים, והוא באמת מפעלות תמים דעים, שיהיה דבר והיפוכו, לא בסדר הבריאה, ודוק היטב, זהו הכוונה של המדרש, תנאי התנה הקב"ה עם הים שיקרע, ר"ל שלא נוכל לומר, שהקריעת ים סוף, הוא גם ככל הנסים, כי אז לא היה השלילה גם, וכבר רצה ה' שגם השלילה תהיה גם, ולכן התנה ה' תנאי על הקריעה, מששת ימי בראשית, שיהיה מונבל על יום פלוני, בעת יעברו ישראל דרך הים, שתהיה אז יבשה הוכן מאו, וממילא תהיה ההיפך. נ"כ נחשב לנם, ודוק היטב. ונעים ומירות רמו זה במלות קצרות (תהלים צ"ה) "אשר לו הים והוא עשהו, ויבשת ידיו יצרו" ע"כ ירצה בוח, שאל תמעה לומר, לייחס את מביעת מצריים בים למביעה סבעיית, כהולך במים ונמבע, זה פעות, רק "אשר לו הים והוא עשהו" שהוא פעולת ה', מעשה ידי יוצר, מה שנמבעו מצרים בים, כי תדע אשר הלכו ביבשה, ונמבעו, אחרי אשר "ויבשת ידיו יצרו" כי היבשה אין זה יבשה נסיית, רק יבשה יצירית, ושורר מששת ימי בראשית, שתהיה ביום זה בכאן יבשה, וא"כ הים והמביעת מצרים גם שניהם היו פעולות יוצאות למעשה מנבלות המבע. ודוק היטב.

הן זה בלי ספק כונת (מדרש רבה הנ"ל בבשלח) כי זהו ידוע, אשר זואר ימין, הנכתב בה' ב"ה הוא תואר אל הפעולות היוצאות מנבל סבעי, [ועיין לעיל בקאפ' ב' מש"כ על הכתוב שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני] ח"ש שאל תמעה שקריעת הים היה גם, ומביעת מצרים מבע, לז"א שכמו אשר "ימינך ה' נאדרי בכח" שהוא על בקיעת הים וקריעתו, כמו כן "ימינך ה' תרעץ אויב" שנ"כ הוא בימין למעלה מן המבע, ובא המדרש ופירש הדבר, בידו אחת קרע את הים, והעביר ישראל, ובידו השני מבע את מצרים, ירצה כי לא נמבעו במקרה כהולך בים ונמבע, רק נמבעו ביד ה' כי נמבעו ביבשה, ובינה זאת, כי הדברים מאירים ושמחים בע"ה.

יצא לנו מן המקובץ הזה, כי מביעת מצרים היה נחשב לנם, אבל קריעת ים סוף, הוא למעלה מן הנם, ובריאה חדשה מאת ה' מששת ימי בראשית, והוא כמעט מבע. אבל הוטבע זה מששת ימי בראשית, ליום מונבל, לטובת הכלל ישראל והצלחתם, שהוא אחר עיון כל משביל נבוה מן הנם, שהוא כמו היפוך הבריאה, למען אהבת ה' ית"ש את ישראל.

והנה איתא בשבת (נ"ג ע"ב) מעשה באדם אחד, שהניחה לו אשתו בן, ולא היה לו במה להניק, ונעשה לו גם כן' והניק את בנו, כו' כמה נרוע אדם זה, שנשתנו עליו סדרי בראשית, אמר רב יהודא בא וראה, כמה קשים מונותיו של אדם כו', אמר רב נחמן בר יצחק תדע, שהרי מתרחיש ניסא, ולא איברי מוונא, וכתב רש"י שלפעמים מיתרחיש ניסא לצדיקים, אבל לא מצינו שיברא מווני עבור צדיקים הצריכים למוונות שיברא חמים עיי"ש בשנוי לשון נמצא מזה, כי הפרנסה ומוונותיו של אדם הוא למעלה מן הנם, אין בכח הנם ליתן מוונות לאדם, כי כן המביע יוצר האדם, [ויתבאר לפנינו המעם בע"ה] שלא לפרנס עולמו ואת האדם עיי' נסים, רק פרנסה צריך שתהיה בסדר מבע העולם, ומשמריה, בלי שום שנוי, ופשוט.

לך נא עתה קורא יקר, וראה מה עמקו דברי חז"ל, ומה עצמו רמיותם, ואמרו קשין מונותיו של אדם, כקריעת ים סוף, הרצון שכמו שקריעת ים סוף לא היה גם, רק למעלה מן הנם, וכמבע חדשה. כמו כן הם מונותיו של אדם הוא נ"כ למעלה מן הנם, כי מתרחיש ניסא, ולא איברי מווני, אלמא דמוונות הם למעלה מן הנם, ועל פי סדר הבריאה, ודוק היטב כי הם נחמדים.

וזהו התואר שתארו לו יתברך שמו בשירת הים, "מי כמוך באלים ה'", כי אל הוא חזק, ירצה כי חדבר אשר ישונה בבריאה חדשה למעלה מן הנם, הוא חזק, וכח גדול מן הנם, ונראה מזה שלמעלה מן הנם, נקרא אל וחזק, לכן גם הפרנסה ומוונות שהוא נ"כ דבר שלמעלה מן הנם, נ"כ נקרא חזק. ואם כן יפה אמרו בתוס' ראש השנה הנ"ל כי מרת אל הוא חזק, המכין מזון לכל בריותיו, והכול לוסה תחת שמלת סדר הבריאה, וטבע העולם, וכוה מפרנס ה' את עולמו. ודוק היטב.

הנה זאת חקרנוה כן הוא, אבל עלינו להבין מעם הדבר, מדוע זה המביע כן יוצר בראשית, שלא לפרנס העולם בנסים, ואין כח בנס ליתן מוונות, ורק צריך להיות מנוללה בסבעיות, וצריך מעם בדבר זה, מדוע הוא כן.

ונראה לענ"ד המעם פשוט לשתי אופנים, האחד כי הנם, אחרי שהוא יוצא מדרך המבע, הוא בעצם דבר נבוה בעצמיותו, ולכן למשל אם יש משא כבד מאוד, ובא אחד ועשה מאשין להוליכו למקום אחר, אין זה חידוש כ"כ, כי כוחו של המאשין הוא גדול, אבל מי שבכח מבעי ינביהנה ויוליכנה כחו גדול מאוד, וע"כ במבע הענין בעצמיותה, גדול הענין הלומה במבע יותר מן הנם. כי הנם הוא מאשין, ואם לפעמים האדם אינו שווה

לעשות לו נם, הכי ימות ברעב? ומי זה הוא האדם אשר שווים לעשות להם נם, אחד בדור, או שנים בדור, והם יאכלו וישבעו, וכל העולם יגועו ברעב, יען שאין זכותם עולה לעשות להם נם, ולכן כן המביע ה', ויסד יסוד מוסד, אשר פרנסת העולם, לא יתנהנו כלל בניסים, ולכן נם הנם לא יועיל כלל לפרנסה, כי אין הדבר מונדר בניסים, וחיה יחיו ויאכלו לחם, כצדיק, ואינו צדיק, כי רוצה ה' בישובה של עולם, חפץ בקיום התכל ומלואה, והשני כי אמרו חז"ל בכרכות ובתענית (כ' ע"ב) לעולם אל יעמיד אדם עצמו במקום סכנה, שמא אין עושין לו נם, ואם עושין לו נם מנבין לו מזכותיו, ואם כן אם היה דרך הפרנסה ומוזנות האדם מונדר בנם, הלא כל אדם צריך למוזנות שתי פעמים ביום, וכל שעה מנוכה מזכותיו, ויהיה בנפשו ובנביו מהזכויות יבא לחמו, ויאכל עולמי בהאי עלמא. ובלחם ומלח שיאכל, יהיה חלקו כעולם הכא, והלא כל אדם צריך לאכול לחם, ויהיה כל אדם נשאר בלא חלק לעולם הבא. ולכן עשה ה' החפץ חסד, ויסד על כל רב עולמו, שענין המוזנות לא יהיו מונבלים כלל בנסים, ורק בשבע העולם, ולכן לא ינוכה שכר כל אחד מפני אכילתו, ודוק כי המה מעמים נכונים ומתוקים בע"ה החונן דעת.

עד כאן הבאתי דברי הגאון וקדוש הנ"ל ועתה באתי להראות לפני הקוראים, כי כל הדברים הקדושים, כיון נעים וזמירות, בתהלים בהפרשה (צ"ג) ה' מלך נאות לבש, אשר המדרשים אמרו לנו, אשר זאת הפרשה נאמרה, על שירת הים, אבל עוד לא באנו בסודה, ועוד לא גילו לנו המסך הפרושה על הפרשה הזאת, אשר ברוח הקודש נאמרה, ודברי סוד הם, אבל לפי דברים הקדושים, הנאמרים מפי גאון וצדיק הנ"ל יבואר דברי המשורר, ששר השירה הזאת על קריעת ים סוף, כי כל דבריו כלולים בהשירה הזאת.

מקודם נבוא לבאר לפי דברי הגאון וצ"ל, את סממנים (כתובות ס"ז) ההוא דאתי לקמיה דרבא, א"ל במה אתה מועד, אמר לו בתרנגולת פסומה ויין ישן, אמר ליה, ולא חיישת לדוחקא דציבורא, אמר לו, אמו מדידהו קא אכילנא, מדרחמנא קא אכילנא, דתניא (תהלים קמ"ה) עיני כל אליך ישרבו, ואתה נותן להם את אכלם, בעתה" בעתם לא נאמר, אלא בעתה, מלמד שכל אחד ואחד נותן לו הקב"ה פרנסתו בעתה, אדהכי אתאי אחתיה דרבא, דלא חזיח לי תליסר שנין, ואתאי ליה תרנגולת פסומה, ויין ישן, אמר מאי דקמאי, אמר ליה נעניתי לך, קום אכול, ע"כ. על זה המאמר מצאתי, שהקשה הגאון הגדול אביר החכמים מרן עזרי' פינז וצוק"ל בספרו (בינה לעתים בדרוש כ"ג) שהקשה שם מה

דאמרינן פרק (מציאת האשה) מעשה באנשי גליל העליון, שלקחו לעני אחד בן מוכים בצפורי, למרא כשר בכל יום, ומסקינן דהוה משל עופות, או כפר קמן ובכל יום היו מפסידים חיותי אסטולתיה כ"ו ואיכא למידק, כיון דממעשה דאנשיה גליל מוכח דצריך להאכילו כפי הרגלו, אפי' לישראל עופות בכל יום, או למפסיד חיותא, ולא חיישינן לומר דלא בעי לפנוקיה נפשיה, והיינו משום דאסמכין האי חיובא, אקרא דאשר יחסר לו, כרמייתא אפי' סוס לרכוב עליו, ועבד לרוץ לפניו, כ"ו ובסמוך לההוא דאתא קמיה דרבא, דאמר ליה שמועד בתרנגולת פסומה ויין ישן, השיבו ולא חיישת לדוחקא דציבורא, וכ"ו מאי כולי האי, כיון דדרכיה בכך, ואנשי גליל לא הקפידו בזה כלום, ונראה דהחילוק שבאר דבההוא דאנשי גליל קאמר בעני בן מוכים, והיינו שזה היה רגיל באותן תענוגים, לא מחמת עצמו, שהוא התחיל לעשות כן, אלא שהיה בן גדולים ומוכים, ומזמן אבותיו הרגילו כפי גדולתם, ונשאר אחד כך גם כי זקן לא סר ממנו. ולפיכך נזקקו להאכילו כפי מה שהורגל מימי קדם, כי בכיוצא בזה נאמר, "אשר יחסר לו" אפילו סוס לרכוב עליו וכו' אבל באינך דרבי נחמ' ודרבא, לא היה שום אחד מהם עני בן מוכים, אלא ההוא דאתא לקמיה וכו' שהוא בבחירתו התחיל להרגיל עצמו במנהג זה מהתענוג ומרוך, ולהכי איקפרו עליה שהיה לו לחוש לדוחקא דציבורא, ולא איבעי ליה לפנוקי נפשיה ע"כ.

והדברים מאירים ושמים, אבל מה שקשה לי, במה נצח העני לרבא ומה הראה ליה בהבריתא אשר השי"ת נותן לכל אחד ואחד פרנסתו בעתה. דלמא מיירי המקרא, שהשי"ת מסבב לכל אחד ואחד לחרויות, שיהיה לו כפי הרגלו, כדרך שאמרו (בספרי) יכול יושב בשל, ת"ל למען יברכך בכל אשר תעשה, או דילמא מיירי באחד, שההרגל בא לו בדרך הכרח, אשר הורגל מאבותיו, כן אבל היכן מצא בהמקרא, אשר האדם יוכל לפנק א"ע, ולמשדי אציבורא, שהציבור יפרנס אותו כפי הרגלו, בתרנגולת פסומה ויין ישן, ובפי הנראה אשר מן השמיים הסכימו על ידו, והשי"ת עמד לימין אביון, להושיעו משופטי נפשו, ושלא לו תרנגולת פסומה ויין ישן, להראות כי הצדק עם העני, עד אשר רבא ביקש ממנו שימחול לו, וינש לו את התנגולת הפסומה ויאכל, ויבא לו מן היין וישת, ואם כי כבר אמר החכם מן כל האדם (קהלת ט' ט"ז) וחכמת המסכן בזויה, ודבריו אינם נשמעים, אבל זאת סיירי בחכמת העולם, כדרך שמצינו (בירושלמי תרומות פרק ח') שמעון בר בא היה בקי במרגליתא, ובכל מלאי, ולא הוה לו עגול לאכול, והוה ר' יוחנן קרי עליה (קהלת ט') וגם לא לחכמים לחם, כ"ו אבל חכמת העני שהבריתא

היה שגורה על פיו, נתקיים בו פקודי ה' ישרים משמחי לב, ששמח את לבו לעת האכל, בתרנוגלת פטומה ויין ישן, אבל החכמה שמצא בהברייתא דברי סוד הם.

אבל לפי הדברים, שהבאנו מספר (יוסף ביאור) נבוא להבין הברייתא, הכוונה העמוקה בהמקרא, עיני כול אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו. כי השי"ת אין מפרנס את העולם בניסים, רק מהמבע, אשר חוק וזמן נתן להם, שלא ישנו את תפקידם, ורק במבע עשה השי"ת לפרנס את העולם, ובוה המבע גדול מן הנס, כי מה שאין ביכולת הנס, יש ביכולת המבע, וכאשר נראת בקריעת ים סוף, אשר בני ישראל הלכו ביבשה מבעית, אבל כמה שהיבשה בא בשעה ובזמן הראוי, לא מוקדם, ולא מאוחר, זאת הוא נס מהמבע, אשר הוא גדול מהנס הבלתי מבעי, כן הוא במוזנות של אדם, אשר השי"ת עשה אשר העולם יתפרנס משמני הארץ דגן ותירוש המבעיים, לא הנסיים, אבל כמה פעמים יבוא האדם במצור ובמצוק, וגמצא עומד בים התבל, בלתי שום מעמד תחת רגליו, כאשר אמרו חז"ל, ואת היקום אשר ברגליהם, זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו, והשי"ת יומין לו איזו מעמד מבעי, והוא עומד ביבשה בתוך הים, וזה ג"כ כעין קריעת ים סוף, אשר היבשה המבעית, אשר נברא מששת ימי בראשית, בא תחת רגליו, ברגע, ובשעה הדרוש, ולא יאחרו פעמי רגליה לבוא, אפילו רגע אחת, וכל אחד ואחד, יבין וישיכול מהסיבות אשר השי"ת יסבב, לכל אחד ואחד, בעת אשר אמר נואש, וחרב חרה מונחת על צווארו, ובפתע פתאום בא אליו איזה מסחר וקנין, ממבע העולם, ונעשה חי מתוך מיתה, הלא צריך להתבונן בזה מה ואת "נס" הלא השי"ת אין מפרנס את העולם בניסים, גם לא נוכל לקרות מבע נס, כי אין בזה שום שנוי במעשה בראשית, אם כי השי"ת מומין לו תרנוגלת פטומה ויין ישן, אין זה נס, כי התרנוגלת לא דבר נסי היא, כי כבר נבראת מששת ימי בראשית, גם חגפן מוכן מקודם, רק ההזמנה לזמן הראוי, זה נקרא נס מבעי, אשר מזה יפרנס השי"ת את עולמו, כי הענין הכא בזמן הראוי, הוא ג"כ נס יקרא כאשר ראיתי בספר קא"ק (בדרוש י"ג) לפ' זכור, כי חשיב שם ר' חילוקים בנסים, וחשיב שם מן ה"ג שאין בהיותו שום חידוש, ולא במספרו, רק הנס הוא, שבא בזמן שיעד הנביא ביאתו, לא יקדם, ולא יאחר, וכענין שנאמר (שמות ח' ה' ו') התפאר עלי לבתי אעתיר לך כ"ו, ויאמר למחר, ויאמר כדברך, למען תדע כי אין כד' אלהינו, הרי שקביעת הזמן היה למופת כו' ע"כ, ולזאת כאשר אנו רואים שהשי"ת שולח לכל אחד פרנסתו, בזמן הראוי, לזאת

דרוש לשביעי של פסח.

יג

הוא נס מבעי, אשר השי"ת זן את העולם כי המבע עם חוקיה, ופרמיה, אילמלא זאת ההשגחה מהשי"ת, אשר משנית בפרט, לתת לכל אחד ואחד פרנסתו בעתו, לא היה המבע ביכולתה, לפרנס את העולם, ולזאת נחוי אנן, אם היה פרנסת העולם, רק מבעית בלי שום נס, לא שרי אינש למשרי אציבורא, כי המבע לא תתן מתנת חינם, כי מוכרח האדם לעשות הכנה גדולה, לקבל מהמבע, את דגנה ותירישה, כי מוכרח לשרד ולפתח אדמתו, וכמה יגיעות יגע אדם הראשון כו' ואם האדם רוצה להיות יושב במל, אין לו שום דשות להנות, ולמרחק אציבורא מה שהעולם צברו מועת אפס, ליטול חלק עמהם בראש, אבל אין הדיון כן בנס, כי מצינו (בספר בינה לעיתים בדרוש ס"ב) שכתב שם חז"ל מעתה ואת היתה עם המתרגם ז"ל, בפירוש דברי יעקב ע"ה, שאמר בחרבי, ובקשתי, לפי שיקשה לו, איך עכשיו הוסיף, להטיל קנאה ביניהם בדבר יותר עקרי, בתת ליוסף חלק נחלת קרקע יותר מהם, ואולי גם יוסף עצמו לא ירצה לקבל, מחשש מה שאירע לו, על כן בא הזקן ע"ה, לתת לו מעם מספיק, שיוכל לעשות כן, בלי שום חששא, כי אין הענינים שווים, ולא ימצאו שאר האחים מקום תרעומת כלל על זה, כי הנה הכנים כולם, הם כרעא דאבוהון, ונקראו חלקיו יוצאי ירכו מצד החלק החמרי, אשר הוא השפיע בהם עצם גופם, וממנו נהוו, ולכן הוא מהראוי יהיה לכולם חלק כחלק בשווה, מכל קניני האב הגשמיים, הבאים מהשתדלות האנושי, ע"י הכלים הגופניים, או מנחלת המורשים הקודמים כי יש לכל אחד בזה, כמו לאחרים, ומה נשתא זה מזה, ואם ירצה האב לשנות יש בזה קפידא, וזולתי בחלק הבכורה, שצוותה התורה להעדיף הבכור, מפני שיש לו יתרון מבעי, וקדימה זמנית, מצד הגופנית עצמה שיצא ראשונה, אבל מה שיבוא לאב ויקנה בחלק רוחניותו לבדו, בלי השתתפות כח גופני הנה בזה כיון שאין הכח הנפשי של האב נמשך אל הכן, ואין שום היתלות לנפש הבן עם נפש האב, שורת הדיון נותנת שגם מה שיקנה האב, ויבא לו מכח הרוחניות, לא יחוייב בהכרח שתמשך הקנאה הזו גם אל הבנים היוצאים ממנו, כי מה להם עם נפשו, ועם הבא מכוחה, וא"כ נשאר הוא ארון מוחלט ושליט גמור, בחלק זה להקנותו למי שירצה, מבלי שיקפיד שום זולתו על כך, ולכך אמר נתתי לך שכס אחד על אחיך: בלי שום חששת קנאה, או קפידא מאחיק, כי וודאי יראו אין מקום להם תרעומת על ככה, כי שכס וחלק זה בא אלי לא בירושה, ולא בחיל, ולא בכח, כי אם ברוחי, ונשמת, שבחרבי וקשתי של תפלה, ותחנה, הבאים ממעמקי הלב, ומעצה הרוחנית, ואשפוך את נפשי לפני ה' לקחתיהו מיד האמורי, והריני רשאי במח ליתן אותה לך

ע"כ ולפי הדברים האלה הוא כן, כאשר הטבע בעצמה לא תוכל לפרנס את האדם כלל, אם לא שהשי"ת יזמין לכל אחד די מחסורו בזמן הראוי, וא"כ ג"כ הנס בהטבע, ולזאת אי אפשר לשום אדם לומר שביניעתו לבד נחל לו את כל אלה, ולפי זה יש חלק גם להעני, אם כי אין לו בחלק הטבע, אבל בהנס יש לו חלק. זאת שהשיב העני לרבא, אשר אמר ליה ומי שרי ליה למידחק אציבורא, השיב לו כי לו ג"כ חלק כפי הברייתא שאמרה בעתם לא נאמרה, כי אם היה כתוב בעתם, היה משמע אשר השי"ת קבע עת חסן לחרוש ולזרוע ולקצור וללקיט ולבצירת הפירות, ובוה מפרנס השי"ת את עולמו, אבל מה שאמר בעתו כוונה אחרת בהכתוב, אשר הכתוב מלמד אותנו, אשר לא נחשוב כי הטבע שהטביע השי"ת בעולמו, זאת לבד יספיק לעולם לפרנסם, ואז היה לכל אחד ואחד טענה, אשר החלק מה שמקבל מהטבע מניע לו, כי הוא ינע בזה כאשר אמר נבל הכרמלי (שמואל א' כ"ה י"א) ולקחתי את לחמי, ואת מימי, ואת מבחתי, אשר מבחתי לגווי, ונהתי לאנשים אשר לא ידעתי, אי מזה המה, אבל הכתוב מכיל זאת הדעת מנבל הכרמלי, ומכל הדומים לו, ואמר כי יש להעני ג"כ חלק בכל, שהכתוב אומר, ואתה נותן להם את אכלם בעתו" מלמד שכל אחד ואחד נותן לו "הקב"ה" פרנסתו "בעתו" היינו שהזמנה בזמן הראוי, הוא מאת השי"ת לא מחוקי הטבע, אשר היא אינה נוהגת חנם, רק מהשי"ת אשר הוא יזמין לכל אדם בדרך נס, צרכי הטבע בעתו ובזמנו, ובנס הלא כולם שווים, כי הנס לא יבא לאדם ביניעתו כי מתנת חנם היא מהשי"ת, והשי"ת הראה כי כנים דבריו, כי שלה לרבא ע"י אחותו, דלא חזיא ליה תלסר שנין, תרנגולת פסומה, ויין ישן, ואז ראה רבא כי השי"ת אם כי מפרנס את עולמו בטבע, לא בנס, אבל מה שנותן לכל אחד ואחד בעתו, בזמן הראוי, זאת הוא באמת נס, אשר בצדק יש להעני חלק בה. וא"ל נענתי לך, מחול לי, כי הצדק אתך, אם כי התרנגולת פסומה, ויין ישן, הם טבעיים, אבל ההבאה בזמן, ובעת הראוי, בעת שהעני עמד לבקש על נפשו, כי לאחתיה דרבא אשר לא חזיה ליה תלסר שנין. היה אפשר שתתעכב עוד יום, או לכל הפחות עוד איזה שעות, ומה שבאת בשעה הנדרשת מהעני ואת הוא נס זמני, ובוה יש להעני חלק בה, כי בהנס כולם שווים, וזה לפי הדברים שהבאנו, מספר יוסף ביאור, אשר הקריעת ים סוף, עם הפרנסה שווים, בזה שהם טבעיים, ונדולים מהנס כאשר הקדמנו.

ועתה נבוא להבין מאמר ז"ל (המוכר את הספינה) (בבא בתרא ע"ד) אמר רבה בר בר חנה, אמר לי ההוא טעיא, תא ואחוי לך היכא דנשקי ארעא ורקיעא אהרדי אולי וחזאי דעביד כוי כוי שקליתא לסלתאי

אנחתא בכוותא דרקיעא אדמצלינא בעיתה ולא אשכחיתה, אמינא ליה איכא גנבי הכא, אמר לי האי גלגלא דרקיעא הוא דהדר, נטר עד למחר כי השתא הכא ומשכחת לה.

לפי הדברים הקודמים, נבאר את המאמר הזה, כי המעיא הוא אליהו, כאשר מצינו (ברכות) אתי אליהו אידמי ליה כמעיא, והוא נתן לו להבין הענין מקריעת ים סוף, אשר לכאורה הוא קשה, איך יוכל היות, אשר המצרים נטבעו בדרך נס. כאשר אנו אומרים (בפיוט בשביעי של פסח) וישב עליהם אונם, ושיקעם במבועים, כשבר נבל למבועים, בגזרת חי וקים, נורא ומרום וקדוש, הלא ההולך בים ונטבע, אין זה נס, אבל כאשר ישראל עברו ביבשה, אשר השי"ת חכין זאת שיוך במעשה בראשית, לזאת היתה זאת כעין טבע, ולזאת אחרי כן כאשר הלכו המצריים, הלכו ביבשה ונטבעו, לזאת היתה זאת נס. וזהו שלמד אליהו לרבה בר בר חנה, תא ואחוי לך, היכא דנשקא ארעא ורקיעא אהרדי, היינו שהראה לו סדר קריעת ים סוף היה "ארעא" זו טבעי שישראל עברו ביבשה, היה יבשה יצירת "ורקיעא" מה ששיקעו מצרים בתוך הים, היה נס, כי נטבעו בעת שהיו ביבשה, אבל הטבע היה עור גדול מהנס, מה שהשי"ת הביא את היבשה בזמן הראוי, ולזאת לא רחוק היא הארעא מרקיעא וזהו דנשקי ארעא ורקיעא בהרדי, מזה אמר רבה בר בר חנה, באתי לכלל ידיעה, אשר מונחיו של אדם הם כקריעת ים סוף, שנאמר לנוור ים סוף לגורים, וסמך ליה נותן לחם לכל בשר, אשר גם פרנסתו של אדם, אם כי טבעית היא, אבל מכל זה היא גדול מהנס, בשביל שהשי"ת מסבב לאדם פרנסתו, בזמן הראוי לאדם, בדרך שהביא היבשה בים, בזמן הראוי, והעביר את ישראל בחרבה, האין זה הטבע פלא גדול ונורא, כן הוא פרנסתו של אדם, אם כי מפרנס את האדם בפרנסה טבעית, אבל אופן הנתניה הוא פלא, כעין קריעת ים סוף, כאשר הקדמנו במאמרנו הקודם, וזה הכונה לומר בהדברים שאמר אליהו וחזאי דהוה עביד כוי, כוי, היינו שיש שני חלונות שהשי"ת משגיח מהם חלון הנסי, וחלון הטבעי, והשי"ת משגיח מן החלונות, וכשם שהשי"ת משגיח מן החלון הנסי, אשר בעת שיבא הנס, רואים אנחנו שהשי"ת משגיח עלינו מחלון הנסי, כן בעת השי"ת נותן לנו פרנסתו הטבעי, רואים אנחנו שהשי"ת ישגיח עלינו מחלון הטבעי, כי ארעא ורקיעא נשקי בהרדי, כי אופן הנתניה מהטבע, הוא ג"כ נס, ומאז התבוננתי, כי ענין הפרנסה הוא ג"כ קדוש לאלהינו, שקליתא לסלתאי. ואנחתיה בכוותא דרקיעא, כי השי"ת משגיח בזה החלון, כמו בחלון הנסי, ואם כי חזינו שאדם מבקש פרנסתו ולא ימצא כיון שהשי"ת ישגיח בחלון הטבע כמו בחלון הנסי,

ומי איבא נגבי הכא, אבל זאת נלגלא דרקיעא אשר השי"ת שם חוקים ידועים להמבע, אשר המונות באים לפי המול, אבל מכל זה, אמרו חז"ל (ברכות ל"ב) אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה, יחזור ויתפלל, כי ע"י תפילה ישניח השי"ת נ"כ מן החלון המכני, וישנה מולו למוכה, ולעולם אל ימנע אדם עצמו מן הרחמים, ואם לא היום נמר עד למחר, ואשכחיתיה כנ"ל כי ע"י זכות גדול ישתנה מולו למוכה ועתה נבוא לבאר, מה שהתחלנו, הפרשה (בתהלים צ"ג) ה' מלך גאות לבש, היינו כמו שמבואר (במדרש תלים) זה מלבוש כנגד מלחמת הים, שנאמר אשירה לה' כי נאה נאה, היינו דרך הנס, אשר סוס ורוכבו רמה בים, ומבאר ואומר איך היה זה נס ונאות הלא נמבעו בים, ואין זה שום נס כלל, לזאת מבאר ואומר כי ה' העביר את ישראל ביבשה יצירת, אשר עשה שיור במעשה בראשית, כמבואר מקודם וישב הים כו' לאיתנו, לתנאו הראשון אשר התנה השי"ת מקודם, בעת הבריאה, שהים יקרע לפני בני ישראל, וזהו שאמר אשר בזה שהעביר ה' את ישראל מקודם, לבש ה' עז, זו המבע, אשר הוא גדול מהנס, אשר בזה התאזר השי"ת תמיד, ובזה האופן מתפרנס השי"ת את העולם, לא בדרך נס, כי אם היה העולם מתפרנס בדרך נס, אז מוט התמוססה ארץ כי לא כל אדם ראוי לנס, ובזה שהשי"ת מפרנס את העולם במבע, אף תכון תכל כל תמוט, ובזה האופן העביר השי"ת את ישראל ביבשה מבעיית ולזה סמכו בהלל הגדול השני דברים קריעת ים סוף עם פרנסת האדם, כי שניהם הם מבעיים ומבאר ואומר נכון כסאך מאז, מעולם אתה כמבואר (במדרש) אע"פ שמעולם אתה לא נתישבה כסאך, ולא נודעת בעולמך עד שאמרו בניך שירה. לכך נאמר נכון כסאך מאז. היינו כוונתם בזה, נכון כסאך מאז, מזמן שאמרו שירה המתחלת באז ישיר, כי מהנס שנעשה לישראל מהמבע כאשר הקדמנו, אז כולם ראו כי מעולם אתה אשר בראת את העולם ותני ושייר אשר כולם ראו כי השי"ת עשה שיור במעשי בראשית. להיות דרך לעוברי גאולים, ומבאר את הדברים בביאור נכון. נשאי נהרות ה' נשאו נהרות קולם, ישאו נהרות דכים. להבין זאת נעתיק מקודם דברי חכמת שלמה רבתי ח"ל המכך החכם שלמה ע"ה, הענין האפיל את השדה והאדמה החריבה נשאת מבין המים יגלו תהומות מכוסות, ותהי דרך סלולה בים סוף ומצולות עמוקות היו כשדה מלאה עשב ויעברו בו כל העם חמויים בידך, ויחזו תמונית נפלאות, וזהו הכונה כי הנהרות העידו על בריאת העולם, יען אשר ישאו נהרות, דכים"הוא לשון עומק ושפלות כמבואר ברש"י ו"ל, כי הדרך והיא קרקעית הים, שהוא היותר עמוק ושפל נשאו הנהרות בצווי השם למעלה והאיך נתברר

הדבר לכל העולם אשר ישראל עברו בדרך המבע אשר השי"ת עשה שיור במעשה בראשית ולא בדרך נס, מבאר ואומר כי הענין בזה הוא, אם ישראל עברו בדרך נס, אם היו נשאים על כנפי נשרים והמצרים היו נמבעים בים לא היה שום רעש בים, ולא היו שום שברים מקרקעית הים. אבל כאשר ישראל הלכו ביבשה יצירת ואחרי כן אשר נזר השי"ת על הקרקע להשבר, ואז היו קולי קולות ממשברי הקרקע, שנשברו בים, וזהו שאמרו אשר נשאו נהרות ה' להעיד על המבע נשאו נהרות קולם להעיד על הנס, כי מקולות מים רבים אדירים משברי ים אשר היו קולות בעת שכאו המים, ונפלו השברים בים אז כולם ראו אשר אדיר במרום ה' אשר מקודם היה מבע ואחרי כן היה נס. וזהו מקודם ישאו נהרות דכים, מקום המדוך והשפל הנכיה אשר התהום הנביה למעלה, ונעשה הים יבשה בדרך שהתנה השי"ת מקודם, ואחרי כן נעשה קולות אשר היה משברי ים, שהקרקע נשבר לרסיסים והמים רבים הנביה למעלה אז כולם ראו, מקולות מים רבים אדירים משברי ים" אשר אדיר במרום ה'. ומסיים ואומר עדותיך נאמנו מאוד השני עדים עדות על המבע ועדות על הנס הדרך הנס אשר לביתך נאוו קודש אשר המצרים נמבעו בדרך הנסיי אשר מיוחד לביתך, ודרך המבע אשר ה' לאורך ימים, אשר ה' התנה במעשי בראשית אשר לאורך ימים, יבא היבשה במקום הזה לעבור בני ישראל, אלו השני עדות ראו כולם על הים ובזה ראו כולם את ה' ואמרו זה אלי ואנוהו.

דרוש ר' יוסי בן קסמא.

מסכת אבות, פרק קנין תורה, אמר ר' יוסי בר קסמא, פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ופגע בי אדם אחד, ונתן לי שלום, והחזירתי לו שלום, אמר לי רבי מאיזה מקום אתה, אמרתי לו, מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני, אמר לי רבי, רצונך שתדור עמנו במקומנו, ואני אתן לך אלף אלפים דנרי זהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם, אמרתי לו אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם, אינו דר אלא במקום תורה, וכן כתוב בספר תהלים ע"י דוד מלך ישראל (תלים קי"ט ע"ב) טוב לי תורת פיד מאלפי זהב וכסף, ולא עוד יבשעת פטירתו של אדם, אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב, ולא אבנים טובות ומרגליות אלא תורה ומעשים טובים בלבד שנאמר (משלי י" כ"ב) בהתהלךך תנחה אותך, בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך בהתהלךך תנחה אותך בעולם הזה בשכבך תשמור עליך בקבר, והקיצות היא תשיחך בעולם הבא. ואומר (חגי ב" ח") לי הכסף ולי הזהב נאום ה' צבאות:

החכם מכל אדם אמר ארח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול כשה (משלי מ"ו כ"ד) אם כי צריך האדם ללכת בדרך החיים כמו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קמ"ו) אתהלך לפני ה' בארצות החיים ואמרו (ביומא ע"א) אמר רב יהודה זה מקום שווקים, כי האדם צריך לבקש פרנסתו ופרנסתו אנשי ביתו כמאמרם ז"ל (תענית כ"ב) ויהי האדם לגפש חיה (בראשית א") נשמה שנתתי בך החיה, אבל המשכיל יראה, אשר תכליתו יהיה למעלה, אשר עניני עוה"ב יהיה התכלית, ועניני עולם הזה יהיה טפל, וזה שמצינו (ברכות כ"ט) אשר תלמיד ר"א בקשו מרבם, למדנו אורחות חיים ונוכח בהם לחיי עולם הבא, אשר ילמדו איך להשיג שני העולמות אשר ילכו באורחות חיים במשא ומתן או אומנות ועוה"ב יהיה העיקר אשר יזכו לחיי עולם הבא, אם כי גם יתעסקו בעניני עוה"ו כי מצינו אמרו חז"ל (ברכות ח') ואמר רבי חייה בר אמי משמיה דעולא גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים דאלו גבי ירא שמים כתיב

דרוש ר' יוסי בן קסמא.

(תהלים קי"ב) אשרי איש ירא את ה' ואלו גבי נהנה מיגיעו כתיב (שם קכ"ח) יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך, אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, ולגביה ירא שמים לא כתיב וטוב לך, המאמר הזה הוא תמוה מאוד אשר הירא שמים יחסר לו עוה"ב ועוה"ו יהיה לו? והנהנה מיגיעו כפו בלתי יראת שמים ינחיל שני העולמות חלילה לחשוב כן, אבל הענין בזה הוא אשר שניהם הם יראי שמים, אבל מכל זה חלוקים הם במעשיהם אחד הוא ירא שמים הנהנה מיגיעו כפו ואחד הוא ירא שמים בלי שום עסק, והיה אפשר לומר שהירא שמים הוא גדול מהשני בעבור שהוא תמיד עוסק ביראת שמים והשני הוא רק עוסק לפרקים, ביראת ה' כי הוא עוסק גם בפרנסתו ופרנסתו אנשי ביתו, ולזאת אמר ר' חייה בר אבא כי להיפך הנהנה מיגיעו, עוד יותר גדול מזה שהוא עוסק ביראת ה' כל היום ופרנסתו מוטל על זה הירא שמים שהוא נהנה מיגיעו כפו, כי מצינו אשר התורה אמרה שמח וכולן בצאתך ויששכר באהלך, ואמרו על זה בדרך צחות אשר שמחת וכולן הוא רק כאשר יצא מזה העולם, ואז ימצא אשר שכרו אתו ופעולתו לפניו אשר למד חמישים פעמים ש"ס בחייו, מחצית מן השכר של יששכר ואז ישמח בעלמא דאתי, שמוצא הדברים אשר מעולם לא יגע בהן אבל שמחת יששכר הוא רק בזה העולם אשר הוא לומד בהשקט ובטחה, במנוחה ושלוה, במשכנות שאננות, וכולן חרף נפשו למות בסכנת נפשות, לחוף ימים ישכון, וממרחק יביא לחמו בדרך הספנים הפורשים לים הגדול אשר כל הדרכים בחזקת סכנה הם, ונותן לפיו של יששכר, אשר מעולם לא יגע בהם, אבל לעלמא דאתי אשר יששכר יראה אשר מחלקו יותן מחצית לכולן והוא לא יקח רק מחציתו אז לא ישמח, וזה שאמרתי גדול הנהנה מיגיעו כפו יותר מירא שמים, דלגבי נהנה מיגיעו כתוב אשריך וטוב לך כי כל השכר יהיה לנהנה מיגיעו וירא שמים, כי לא יהיה לו שום שותף ויתקיים בו יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך כי מעולם לא שם במחוננו על אדם ולא נהנה מהם ועליו נאמר אשריך וטוב לך, אבל לגבי ירא שמים לא כתיב וטוב לך, כי הטוב לא יהיה לו לבדו כי מוכרח הוא ליתן לאחרים, ולאיש אשר לא עמל בו יתננו חלקו ודק נאמר בסתם, אשרי, אבל לא אמר אשריך וטוב לך, רק בדרך הזה צריך האדם לשמור בשבעה עינים, ועל כל צעד וצעד שלא יפול חלילה ברשת היצר, אשר בזה הדרך בנקל לפגוע בו, אמרו חז"ל (קדושין ל') אם פגע כך מנוול זה, משכהו לבית המדרש, כי בדרך הוא מקום סכנה, כאשר נבאר בעזר השם.

יעקב אבינו התפלל בתפילתו (בראשית כ"ט) אם יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך, ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש.

ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ה' לי לאלקים, כאשר ידוע אשר יעקב התפלל על שני הליכות, הליכה אחת שהיה צריך להיטמן בבית המדרש של שם ועבר י"ד שנה, והשני שהיה לו להיות עשרים שנה בבית לבן, ועל אלו שני הליכות היה מתפלל. על הליכה הראשונה היה העוה"ז בסכנה, כי מאין ימצא חית נפשו. ועל הדרך השני אשר יהיה נהנה מיגיע כפו, כדרך שאמר שם ויברך ה' אותך לרגלי כשביל שעבדתי באמונה ואז ימצא חית נפשו. אבל העוה"ב היא בסכנה ולזה התפלל ושטרני כדרך הזה של שם ועבר, אשר אנכי הולך הליכה השנייה לבית לבן, על הדרך הראשון התפלל ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש, כי מאין ימצא לו כל אלה אם לא בדרך נסיי. ועל הדרך השני התפלל אשר יהיה ה' לי לאלקים, אשר חלילה בל יפול ברשת היצר, לסור מדרך ה' וזאת מצינו בחו"ל בתענית (כ"ה) אצל הניגא בן דוסא. אמרה ליה דביתהו עד אימת גיזל ונצטער כוליה האי, אמר לה מה נעביד, אמרה ליה בעי רחמי דנתיבי לך מטיבותא דנניזא לצדיקי לעלמא דעתה. בעי רחמי יצאה כעין פיסת יד, ויהבו ליה חד כרעה דפתורא דדהבא. חזיא בחלמא עתידו צדיקי דאכלי אפתורא דדהבא, דאית לי תלתא כרעיה ואיהו אפתוריה דתרתין כרעיה. אמר לה נחא לך דכולהו צדיקא אכלי אפתורא דתלתא כרעיה, ואנן אכלינן אפתורא דשקיל חד מינייהו, אמרה ליה ומאי נעביד, בעי רחמי נשקלוה, בעי רחמי ושקלוה תנא גדול נס האחרון, יותר מן הראשון, דנמירי מן שמיא מיהב יהבא, משקל לא שקלי. והדברים האלו אומרים דרשוננו ופרשוננו כי הלא הכתוב אומר, ה' נתן וה' לקח. ואיך אמרו אשר נמירי מן שמיא מיהב יהבי, משקל לא שקלי. ומדוע הראו לו בחלמא אשר כל הצדיקים יאכלו על שולחן של ג' רגלים. ולו יחסר רגל אחת הלא נותן בעין יפה הוא נותן, והיד ה' תקצר למלאות שולחנו בעוה"ב. אשר בל יגרע חלקו מחבריו, והקשיא היותר גדולה הלא אין נהנין ממעשי נסים. וכוודאי צדיק כחנינא בן דוסא לא יהנה מזה ולא עביד קוב"ה ניסא למנני. ובכלל מדוע ביקש על זה, הלא אמרו חו"ל לעולם יבקש אדם רחמים שלא יעשו לו נס, ואם יעשו לו נס מנכין לו מוכיותיו, אבל הענין בזה הוא כן, כי מצינו במדרש אמרה תורה לפני הקדוש ברוך הוא כתוב בשמאלה עושר וכבוד למה בני עניים. והשיב להנחיל אוהבי יש, ולכאורה מה זו תשובה ינחילם הקרן בעוה"ב. והפירות בעוה"ז אך שאומר הוא יתברך אם אכילם פירותיהם בעולם הזה, ילכו פירותיהם במה שהוא הבל. לזאת לא אתן להם פירותיהם, רק אעשה מהם קרן קיימת לעוה"ב (זה הענין ימצא המעיין בספרי בית ישראל באריכות) וזה ביארנו מאמרם ז"ל (פסחים קי"ט) ג' מטמוניות הסמך יוסף אחת

נתגלה לקרח, ואחת נתגלה לאנמינינוס בן אסווירוס, ואחת לצדיקים לעתיד לבוא, היינו בשביל ג' דברים ימנע השי"ת מצדיקים ליתן להם שכרם בעוה"ז האחד בשביל סיבה שאירע לקרח, אשר בשביל עשרו נבשל, אם כי גדול בתורה היה, ומטעני הארון היה, ופקח היה, ומכל זה נפל ברשת היצר הרע, בשביל עשרו, והשנית היא בשביל תענוגי עולם הזה, וזאת עשו סימן אנמינינוס כדרך שאמרו ז"ל (ברכות נ"ז) שלא פסקו מעל שולחנם לא צנון, ולא חזרת, ולא קישואין, לא בימות החמה, ולא בימות הגשמים, היינו אשר תענוגי עולם הזה יקלקל שלימות האדם כדרך שאמרו ז"ל (שבת קמ"ז) חמרא דפרוגיתא, ומיא דדיומסיתא, קפחו עשרת השבטים מישראל, והשלישית היא גנוה לצדיקים לעתיד לבוא, בשביל שהשי"ת גונו את הפירות, ויעשה מהם קרן לעתיד לבוא, וזאת יסביר לנו הענין, אצל חנינא בן דוסא, אשר הפירות היו גנוזים לעשות מהם קרן, וכאשר אשתו תבעה פרנסתה, ביקש רחמים, שיתנו לו מטיבותא דנניזא לצדיקא לעלמא דאתה, נתנו לו כרעא דדהבא, אבל כאשר הדיון אשר אין נהנין ממעשי נסים, לזאת הראו לו מן השמים אשר מותר לו להנות, כי מדידיה קא אכיל, כי נתנו לו הפירות, וזה אשר הראו לו בחלמא, אשר כל הצדיקים יאכלו על פתורא דתלתא כרעיה, ולו יחסר רגל אחת, היינו כוונתם בזה כי שלש קרנות הם, קרן בלי פירות, כי נמצאים מצוות אשר הקרן בעולם הבא, ואין להם פירות בעולם הזה, ונמצאים מצוות אשר אמרו חו"ל אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא זה קרן שני, והקרן השלישי אשר השי"ת גונו פירותיהם של צדיקים ויעשה מהם קרן לעולם הבא, הרי ג' קרנות וא"כ כל הצדיקים אשר לא קיבלו פירותיהם בעולם הזה יהיה להם שולחן מג' כרעי היינו ג' קרנות, אבל חנינא בן דוסא אשר קיבל פירותיו יחסר לו קרן אחת, זה שהראו לו בחלמא אשר מותר לו להנות, כי לא נתנו לו רק הפירות, אבל מכל זה לא רצה שיחסר לו חלקו מחלק חבריו ועתה נבין במה שאמרו חו"ל, גדול הנס האחרון יותר מן הראשון, כי דברים הנלקחים הוא רק מהדברים הבאים לאדם על פי מזלו, בעולם ההעדר, אשר תחת הנלגל הוא עומד, ונלגל הוא החוזר בעולם, אבל בהשכר אשר הוא למעלה מהזמן אי אפשר ליקח זאת, כי אין גלגל החוזר שם, וכאשר כי נתנו לו שכרו מהשכר הגנוז לצדיקים, אי אפשר לקחת, לזאת אמרו גדול הנס האחרון יותר מן הראשון, עוד אפשר לומר כי הג' רגלים הוא השכר הצפון לצדיקים, בשביל שלא נהנו מעולם הזה כלום, והיה מוכדלים מה"ג מדות רעות אשר אמרו חו"ל באבות הקנאה והתאוה והכבוד מוציין את האדם מן

העולם, כי על פי רוב הם באים באנשים העוסקים בישובו של עולם, ומעולם לא מצא חנינא בן דוסא קנאה בלבו על האנשים שיש להם כל טוב בעולם הזה, ועתה כאשר התפלל זנתנו לו חר ברעי דדהבא נכנסה עם הכרעה דדהבא גם מידת הקנאה זכאשר בי אין מראין לאדם אלא מהרהורי דליבא, לזאת הוא בחלמא, אשר הוא דאחא אשר לחבידיו יהיו יותר ממנו ונתמלא קנאה עליהם, אשר מעולם לא עלה זאת על לבו, לקנאות את חבירו שיש לו יותר ממנו, לזאת ביקש רחמים שיקחו ממנו הדבר, שישים קן בלבו של אדם להגדיל בו מדות דעות, ולזאת צריך האדם יותר ליוהר בו, אם יעסוק באומנות, או במשא ומתן, יראה אשר חלילה לו יעשה את העוה"ז לעיקר, ועוה"ב למפל.

ועתה נבוא להבין מאמרם ז"ל בפרק המוכר את הספינה ואמר רבה בר בר הנה זימנא חדא הוה קאולינן בספינתא, וחזוין ההוא כוורא, דיתבא ליה חלתא אנביה, וקדח אנמא עילויה, סברינן יבשתא היא, וסלקינן ואפינן ובשלינן אנביה, וכד חס נביה איתהפיק, ואי לאו דהוה מקרבא ספינתא הוה מבעינן.

הספינה היא האמונה, המוביל את האדם לחיי עד לחיי נצח, בדרך שאמרו חז"ל (מכות כ"ד) בא חכוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחיה הדג היא העולם הזה, אשר רוצה לבלוע את יונה, וחזוין אשר יתבה חלתא אנביה וקדח אנמא עילויה היינו כונתם, אשר התיישבו בדעתם אשר גדול הנהגה מיניעו כפו יותר מירא שמים, כאשר הקדמנו, ולזאת אפשר לעסוק במשא ומתן והאמונה ויראת שמים יהיה היסוד—זהו ויתבא ליה חלתא אנבא, הול זהו מעשיהם של צדיקים כדכתיב (בבא בתרא ו') אספרם מחול ורבון זהו מעשיהם של צדיקים מה חול מנין על הים, כך מעשיהם של צדיקים אשר היסוד יהיה יראת שמים, וקדח אנמא עילויה היינו עסק עולם הזה יהיה רק מפל כאנפ, אשר יבש הציר, נכל ציץ, זה הדרך לקחנו לנו למטרה סברינן יבשתא היא, אשר אין שום סכנה נשקפת בזה הדרך כי זה הדרך עוד יותר מעולה ומשובח מיראת שמים לבד, ונחתנינן ואפינן ובשלינן היינו ירדנו בעניני העולם הזה, כל עיקר וכד חס נביה דיתהפיק היינו בחומו של יצר הרע בעניני העולם, איתהפיק שעשה את העיקר מפל, והמפל עיקר, ואלמלא דקריבין לספינתא היה מבעינן היינו שראינו אשר אנחנו בסכנה, ריחקנו את עניני עולם הזה, וקריבין לספינתא זו יראת שמים, כי היינו בסכנה למכות, זה הענין מוצאים אנחנו אצל ר' יוסי בן קסמא, אשר מזהיר את האדם, שאם ילך בדרך העולם למצוא פרנסתו והיא הדרך המאושרת שמאשיר את האדם

בעולם הזה ובעולם הבא כדרך שמצינו באבות פרק קנין תורה, כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל, אם אתה עשה כן, אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, ומבואר (בענת אליהו), כך היא דרכה וכו' הנה התעוררת שיש במשנה הזאת לאמר כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו' משמע שכן דרך התורה, הנס שיש לו כדי צרכו יסנף עצמו, קשה, וכי זאת דרך התורה ומה גם היתכן שהכלל ילכו נגד התורה, גם אמרם ואם אתה עושה כן אשריך וטוב לך, אשריך בעולם הזה, וטוב לך לעולם הבא—אשריך בעולם הזה, איזה טוב יהיה לו בעוה"ז, אם יקיים כן, ולכי אומר לי במליצת התנא ע"פ דבריהם ז"ל (ברכות) פלוגתא ר' ישמעאל ורשב"י בהנהגת הישראל, דעת ר"י הנהג בהן מנהג ד"א, היינו שיהיה עוסק בצרכי העולם, בד"א וכו"מ אילם שיהיה הכול עפ"י דרך התורה, וזהו הנהג בהם בדרכי התורה מנהג ד"א.

ודעת רשב"י אפשר אדם חורש וכו' תורה מה תהא עליה א"כ דעתו אשר האדם יעסוק בתורה תמיד ודברים ככתבן והגית בו יומם ולילה והנה החילוק בין אלו שני הדיעות, זה המתנהג כדעת רשב"י, אוי מושלל הוא מעוה"ז, רק נפשו חשקה בתורה אולם זה המתנהג כדעת ר' ישמעאל אוי יש לו גם עוה"ז, ואדרבה כל מה שיש לו יותר עניני צרכי הנוף, מתרבה גדר עבודתו, שכל מעשיו לשם שמים, עפ"י התורה בכל דרכיך דעהו, כמו שאמר הרמב"ם ז"ל (בדיעות פ"ג ה"ג) צריך האדם שיכון לבו וכל מעשיו כדי לידע השם ברוך הוא בלבד וכו' נמצא המחלף בדרך הזה כל ימיו עובד ה' תמיד הן בשעש שהוה אוכל הן בשעה שהוא נושא ונותן וכו' והנה חחברל בתואר שמותם, היינו זה חבחר בשיטת רשב"י ונפשו חשקה בתורה, אוי נקרא לומר תורה, שמשלים עצמו בלימוד התורה, וזה החוחר בשיטת ר' ישמעאל משלים עצמו במעשה שעוסק בצרכי העולם הכל לשם שמים, נקרא עושה, וזאת מליצת חתנא כך יהא דרכה של תורה, היינו מי שבוחר בשיטת רשב"י, ומשלים עצמו בלימוד התורה, פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל חארץ תישן וחיי צער תחיה, ואמר הטעם לזה ובתורה אתה עמל כיון שבחרת שעמלך בשלמותך תהיה בתורה, אוי מושלל אתה מחנאת עוה"ז, אולם אם אתה עושה כן היינו שתבחר בשיטת ר' ישמעאל, ולהיות עושה כן בזה האופן היינו לחשלים עצמך שיהיה הכל לשם שמים, אוי אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב.

וזאת שאמר ר' יוסי בן קסמא פעם אחת היתי מהלך בדרך, היינו שהלך בשיטת ר' ישמעאל במשא ובמתן, ופגע בי אדם אחד זה היצר

הרע, ונתן לי שלום, היינו שאמר לי אשר דרך הזה של משא ומתן הוא שלימות האדם, כפי אשר הקדמנו, והחזרתי לו שלום אמרתי לו שהאמת הוא כן אבל השלימות לא במשא ומתן רק השלימות הוא בתורה, כי זאת הוא התכלית, וזה שאמר "והחזרתי" היינו כי חזרתי לו את השלום לצד השני, אמר לי רבי מאיזה מקום אתה, אמרתי לו מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני, היינו כי נשמתו של אדם מקומה היא בחכמה, ולזאת כל תכליתה היא החכמה, וחכמה היא העיקרית, ועינינו עולם הזה הוא מפילה לה, אמר לי רצונך שתדור במקומינו ואני אתן לך אלף אלפים דינרי זהב, אבנים טובות ומרגליות היינו כונתו בזה אשר היצר הרע הוא מתחילה יפתה את האדם לאלף, אחרי כן לאלפים, אחרי כן אלף אלפים, ואחרי כן אבנים טובות ומרגליות, כי אין קצה לתאות האדם, ולזאת אם כי לכתחילה יסכים עמו, אבל שלימות האדם הוא התורה, והוא יעשה לו את השלימות במשא ומתן, ולזאת יהפך את הספל לעיקר, והעיקר לספל, וזהו שאמר לו כי התכלית הוא התורה אין דר אלא במקום תורה, כי עיקר דירתו הוא בתורה לא בענינו עולם הזה, וכן כתוב בספר תהלים ע"י דוד מלך ישראל טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף דוד מלך ישראל בוודאי האלפי זהב וכסף הועילו לו להתורה מכל זה לא אמר טוב לי אלפי זהב וכסף לעסוק על ידם בתורה, רק אמר טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף הגם כי אלפי זהב וכסף הם סיבה להתורה, אבל הטוב הוא תלוי בהתורה כי זאת היא התכלית ואף כי תורת פיך כא לי מאלפי זהב וכסף אשר על ידם אוכל לעסוק בתורה מכל זה הטוב הוא התורה.

ועוד כאשר האדם הולך בדרך במשא ובמתן צריך להזכיר לו יום המיתה אשר בזה הוא משבר את לבו לעבודתו יתברך וזה שאמר ולא עוד מלבד זה צריך להזכיר לו שבעת פסירתו של אדם אין מלוין לו לאדם, לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות אלא תורה ומעשים טובים בלבד, שנאמר בהתהלכך תנחה אותך וכו' ואומר לי הכסף ולי הזהב נאום ה' צ' אשר התכלית של האדם אשר על הכסף ועל הזהב יקרא ג"כ שם ה' בזה האופן אשר יעשה את הכסף והזהב ספל להתורה ואז גם עליהם שם ה' יקרא כנ"ל.